

Gregor MODER
Oddelek za filozofijo,
Filozofska fakulteta,
Univerza v Ljubljani

Mirt Komel

Giljotina duha:

Hegel in francoska revolucija

Analecta, Ljubljana 2018,

144 strani, 16,00 EUR

(ISBN-13: 978-961-6376-81-5)

*Thus conscience does make cowards
of us all,
And thus the native hue of Resolution
Is sicklied o'er, with the pale cast
of Thought,
And enterprises of great pitch
and moment,
With this regard their Currents
turn awry,
And lose the name of Action.*
Hamlet

Nova knjiga izjemno plodovitega avtorja, filozofa dotika – *Poskus nekega dotika* (2008), *Sokratski dotiki* (2015) – nas postavi pred nemara najstarejši vprašanji civilizacije: ali je prevzem oblasti nujno zločinsko dejanje in ali si sploh katero koli drugo delo zasluži ime dejanja? Komelovo kratko in hitro berljivo delo se vpijuje v serijo raziskav, ki z različnih vidikov osvetljujejo razmerje med Heglovo filozofijo države in njegovim občudovanjem francoske revolucije, kakršni sta denimo študiji Joachima Ritterja (2015) in Rebecce Comay (2015). Komel zelo odločno zavrne stare floskule, s katerimi se je pogosto diskreditiralo Hegla kot nekoga,

ki je sicer znal misliti in dojeti državno ureditev, ni pa uvidel, da gre v resnici za to, kako prevzeti oblast – tako nekako bi navsezadnje lahko parafrazirali slovito Marxovo 11. tezo o Feuerbachu, v skladu s katero naj bi filozofi vselej samo interpretirali svet, šlo pa naj bi za to, da ga spremenimo. Kakor meni Komel, je Heglovo vprašanje države notranje povezano z vprašanjem prevzema državne oblasti, in zato je alternativa med državo ali revolucijo vselej že napačna, saj gre za fenomena, ki ju je nujno misliti »v njuni spekulativni enotnosti« (135). To je, vsaj po moji oceni, tudi ena od osrednjih in najbolj dragocenih point knjige, saj navsezadnje naslavlja tudi našo današnjo situacijo, ki bi jo morda lahko povzeli z vprašanjem, ali smemo od prostega, »naravnega« teka državne ureditve, kjer vsakokratna menjava vladajočih političnih barv pravzaprav ohranja temeljni *status quo*, pričakovati radikalno drugačno pojmovanje subjekta in družbene produktivnosti ali, če zapišem naravnost, pravičnejšo razdelitev blaginje in dolžnosti.

Knjiga pa ima še eno izjemno plat. Pomembna in zanimiva je tudi zato, ker spekulativna, filozofska vprašanja iz heglovske in postheglovske tradicije ves čas obravnava (tudi) skozi literarna dela. Shakespearjev *Hamlet*, Goethejev *Faust*, Schillerjevi *Razbojniki* postanejo tako gledališki okvir, v katerem se odvija Heglova teorija dejanja, njegova filozofija prava in države ter seveda revolucije – to pa je obenem kar najbolj zvesto duhu Hegla samega, saj jih je navsezadnje

tudi sam tako razumel. Komel si ta okvir postavi že v izhodišču, saj v uvodu navaja fragment iz zgodnjega Heglovega obdobja, besedilo, ki se ga je oprijela oznaka »Najstarejši program sistema nemškega idealizma« in ki velikopotezno navaja, da je najvišje dejanje uma estetsko dejanje, saj je ideja, ki združuje vse, ideja lepote (str. 7). Čeprav je knjigi sem in tja mogoče očitati razdrobljenost argumentacije, prav zaradi bogastva literarnih referenc, so tovrstni skoki pravzaprav njeno bogastvo in prednost, v katerem se nedvomno pokaže tudi Komelova naklonjenost literaturi: navsezadnje gre za pisatelja, ki je bil z romanesknim prvencem *Pianistov dotik* (2015), prevedenim v več tujih jezikov, nominiran za kresnika, letos pa je izšla tudi njegova prva kriminalka *Medsočje* (2018).

Kombinacija filozofske in literarne misli Komela v resnici še bolj približa Heglu. Ne glede na to, kolikšen pomen pripišemo Heglovemu programskemu fragmentu – in stališča so si glede tega vprašanja izrazito navzkriž –, je nesporno, da je bila svetovna umetnost, še zlasti dramatika, Heglu ne samo dobro poznana in pri srcu, temveč da jo je povsem resno razumel kot svojsko obliko dojemanja resničnega, kot čutni, pa vendar nujni izraz duha. V zvezi s tem je po mojem zelo zanimiva Komelova navezava Heglove teorije dejanja na *Hamleta* in *Kralja Ojdipa*. Pri Shakespearju se vprašanje lahko glasi nekako takole: zakaj natančno Hamlet ni zmožen dejanja – namreč uboja Klavdija in prevzema

oblasti, kot mu pripada po očetovi smrti? Zakaj Klavdija ubije šele, ko je zanj že prepozno, ko je že smrtno zastrupljen? Interpretacije, po katerih je Hamlet nezmožen dejanja, ker preveč premišljuje, namesto da bi ravnal (in ki izvirajo pri Goetheju), pozablja jo, da je kraljevič pravzaprav nagle jeze in da je vsekakor zmožen brez odlašanja zabosti nepovabljenega gosta (Polonija za zastorom) ali si izmisliti zvijače in v smrt pognati neljuba mu zasledovalca (Rozenkranca in Gildenšterna). Zakaj torej ne ubije Klavdija? Zakaj ne prevzame oblasti? Zakaj raje igra nekakšnega dvornega norca?

Hamletov položaj je po svoje podoban položaju Ojdipa iz Sofoklovega *Kralja Ojdipa* – tudi pri Ojdipu sta namreč v igri umor očeta in prevzem oblasti. Pri Ojdipu je prevzem oblasti v Tebah po eni strani neizbežna nujnost, kakor jo narekuje Usoda, po drugi strani pa najhujši zločin – umor očeta in krvoskrunski zakon z materjo. Ojdip je tako ujet med kladivo in nakovalo. Pri Hamletu pa je položaj dvakrat zapleten, saj prevzem oblasti ni samo njegova pravica, temveč obenem tudi dolžnost, saj bi z dejanjem maščeval umor očeta. Pri Hamletu protislovja med nujnostjo prevzema oblasti in očetomorom sploh ni – ravno narobe, obe narekujeta dejanje! Toda natančno v tem je ves zaplet: Shakespearjeva igra nam nekako za nazaj pokaže, da Ojdip ni bil le nekdo, ki je imel v življenju pač to neverjetno smolo, da je lahko prišel in moral priti na oblast le s krvoskrunstvom, temveč da je dejanje prevzema oblasti kot tako *absoluten*

zločin. Pri Hamletu se zdi, da ga k dejanju ne sili le naravna pravica do samoobrambe ter pravica do danškega prestola, temveč tudi dolžnost maščevanja, ki mu jo je naložil mrtvi oče – pa kljub temu okleva. Kakor da odsotnost razlogov proti dejanju samo še bolj razgali zločinskost dejanja kot takega. »Vest,« pravi Hamlet, »nas iz vseh dela bojzaljivce.«

Toda preveč poceni bi bilo Hamletovo teorijo dejanja zreducirati na oklevanje zaradi abstraktnih moralnih zadržkov, češ umor je umor, pa tudi če je upravičen – navsezadnje, spomnimo se, da niti pri uboju Polonija ali skrivanju njegovega trupla niti pri odstranitvi Rozenkranca in Gildenšterna takih zadržkov ni bilo. Revolucionarni, nasilni prevzem oblasti – natančno to je navsezadnje okvir Komelove knjige, ki določa tudi moje tukajšnje branje *Hamleta* – ni zločin v vsakdanjem pomenu izraza, saj ne gre za neko posamično kršitev zakonov tiste države, temveč je absolutni zločin, zločin, ki spodje temelje celotnega reda in ga rekonstituira. Mislim, da je s tega specifičnega vidika mogoče Shakespearjevega *Hamleta* brati tudi kot delo, ki nam v gledališkem jeziku razgrne in predstavi etično brezno kot edini mogoči temelj revolucionarnega, novo državno ureditev utemeljujočega dejanja.

Ampak naj se vrnem h Komelu, ki se v svoji obravnavi *Hamleta* obrne k Heglovi teoriji dejanja in poudari, da je subjektovo dejanje v svojem bistvu spodletelo, tako da tudi ni mogoče predvideti njegovih posledic. Pri spodletelosti dejanja ne gre za to, da

bi bilo dejanje nesmiselno ali da se z njim ne bi nič spremenilo, temveč za to, da nikoli ne doseže načrtovanega namena – temveč neki drugi namen. Dejanje nikakor ni brez smotra, vendar pa je ta smoter dejanju samemu, pa tudi njegovemu izvajalcu, neprediren. V tem se kaže Heglov pojem zgodovine kot paradokсне enotnosti vidika nujnosti in kontingence; čeprav v potopljenosti v zgodovinski in politični kontekst nikakor ni mogoče napovedati, kakšne bodo posledice dejanja, in je vse v radikalnem pogledu neodločeno, pa so stvari za nazaj, z vidika že izvršenega dejanja, s pogleda nazaj v zgodovino, vselej videti tako, kakor da se drugače sploh ne bi mogle zgoditi. V takem dojemanju zgodovine in dejanja bi nemara lahko našli uporaben namig tudi za našo današnjo, po vsem videzu sodeč docela brezizhodno situacijo. Še vedno, kljub izkušnji svetovne finančne krize, ki je v naših krajih izzvenela šele pred nekaj leti, je upor proti samoumevnostim neoliberalnega kapitalizma zatrt že v kali in poskusi drugačne formulacije napredka so vnaprej obsojene na posmeh političnih in finančnih elit, pa tudi prebivalstva ne aktivirajo. Toda kljub temu da je v trenutnih parametrih dejansko nemogoče formulirati radikalno drugačen politični program, radikalno drugačno razumevanje »trga« in »gospodarstva« in vloge finančnega sektorja v njiju, to še zdaleč ne pomeni, da smo nujno obsojeni na resignacijo. (Politično) dejanje je še vedno mogoče, čeprav je res, da ni mogoče predvideti njegovih posledic, in čeprav ga

---

ni mogoče formulirati kot afirmativni seznam konkretnih ukrepov. Morda bi lahko celo rekli, da je naša situacija z nekega vidika hamletovska: bolj ko se (politično) dejanje kaže kot očitno nesmiselno in spodletelo, bolj se obenem kaže tudi kot zgodovinsko nujno. Komelova knjiga, ki dopolnjuje njegov prejšnji prispevek za zbirko Analecta, *Diskurz in nasilje* (2012), nas vabi misliti natančno to protislovno enotnost nujnosti in kontingence.

LITERATURA

- Comay, Rebecca (2015): Hegel in francoska revolucija. *Problemi* 53 (7-8): 5-58.
- Komel, Mirt (2008): Poskus nekega dotika. FDV, Ljubljana.
- Komel, Mirt (2012): Diskurz in nasilje. Analecta, Ljubljana.
- Komel, Mirt (2015): Pianistov dotik. Goga, Novo mesto.
- Komel, Mirt (2015): Sokratski dotiki. FDV, Ljubljana.
- Komel, Mirt (2018): Medsočje. Goga: Novo mesto.
- Ritter, Joachim (2015): Hegel in francoska revolucija. *Problemi* 53 (7-8): 59-92.